

Тимоць Мирослава Василівна,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького*

ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ІННОВАЦІЯ» ТА ЇЇ РОЛЬ У ВІДТВОРЮВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АПК

Проаналізовано наукові підходи до економічної категорії «інновація» крізь ретроспективу поглядів провідних вітчизняних та зарубіжних учених. Виокремлено результативний, утилітарний, фінансовий та процесуальний підходи до даної наукової дефініції. Сформульовано власне визначення «інновація», яке доцільно використовувати в термінологічному апараті економіки природокористування.

***Ключові слова:** інновація, нововведення, підхід, дефініція, земельні ресурси, аграрний сектор.*

Постановка проблеми. Організація процесу відтворення земельних ресурсів на засадах інноваційного розвитку нині недостатньо досліджена наукою. Процеси імплементації інновацій в аграрному секторі вимагають глибшого теоретичного та методологічного дослідження. Передусім це стосується дефініцій «інновація», «нововведення», а також існуючого взаємозв'язку між новаціями, економічним розвитком та земельними ресурсами АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтуванню необхідності запровадження інноваційних продуктів з метою оптимізації процесу використання, збереження та поліпшення земельних ресурсів АПК присвячено значну кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, необхідність імплементації інноваційної моделі у процесі розвитку АПК України досліджується у фундаментальних працях В. Амбросова, В. Гейця, М. Долішнього, І. І. Лукінова, В. Месель-Веселяка, М.Щурика та багатьох інших. При цьому значна кількість наукових публікацій стосується впливу інновацій на показники соціально-економічного розвитку як суспільства в цілому так і окремих сфер діяльності.

Сучасні масштаби й динамізм суспільного виробництва актуалізували питання достатності ресурсозабезпечення, розширення можливостей існуючої ресурсної бази, адаптації виробничої системи суспільства до природного навколишнього середовища. Нині вирішити її можна лише за допомогою науково-інноваційної діяльності, здатної кардинально змінити не тільки зміст і результати виробничих процесів, але й умови існування суспільства [1, с. 58].

Необхідність ширшого використання інновацій обумовлюється також потребою імплементації ринковоорієнтованої моделі відтворення земельних ресурсів аграрного сектору. Важливість інноваційного розвитку полягає й у тому, що в нинішніх умовах

зростання інтеграційних процесів країн і загострення глобальної конкуренції новація є стимулом прогресу, а отже, фактором нарощування та формування конкурентної сили, забезпечення добробуту населення [2, с. 46]. Більше того, у сучасних умовах господарювання інновації є запорукою стабільного соціально-економічного розвитку, оскільки вони забезпечують високий рівень конкуренто-спроможності окремих країн, регіонів, галузей та суб'єктів господарювання. У сучасному світі інновації є найбільш надійним засобом зростання й розвитку агропродовольчої діяльності у довгостроковій перспективі, реальною запорукою впевненості у власних конкурентних позиціях на світовому ринку [3, с. 161].

Згідно з дослідженнями провідних вітчизняних та зарубіжних учених упровадження інновацій обумовлює близько 75% продуктивності праці, більше ніж 50% приросту національного доходу. В торговельному балансі США за 25 років нові технології забезпечили одержання 25 млрд. дол., а традиційні – завдали 16 млрд. дол. збитків [4, с. 374].

Постановка завдання. Незважаючи на значну кількість наукових праць та проведених досліджень, досі залишається багато актуальних і не розв'язаних до кінця проблем, які стосуються переведення аграрного сектору на модель інноваційного розвитку, що зумовлює мету нашого дослідження. Особливо це стосується організації процесу відтворення земельних ресурсів сільськогосподарського призначення з використанням продуктів інноватики та потребує поглиблених наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зв'язок між економічним розвитком і технічним прогресом установився в Європі ще в епоху Відродження. Відомі англійські вчені Д. Рікардо та А. Сміт досліджували рушійні сили зростання багатства, які ми сьогодні називаємо інноваціями. Зокрема, Д. Рікардо у технологічному прогресі виділяв два типи змін:

- землезберігаючі нововведення, які збільшують вихід продукції з даної площі землі, шляхом більш мистецької сівозміни або кращого підбору добрив;
- інновації, що зберігають чи скорочують дози капіталу та праці, які потрібні для виробництва певного обсягу продукції на даній площі землі [5, с. 526].

Першим зробив спробу науково обґрунтувати поняття інновація Й. Шумпетер. Внесок ученого в інноватику полягає насамперед у тому, що він вперше обґрунтував чітку концепцію, згідно з якою сучасний науково-технічний прогрес є нерівномірним процесом, вирішальну роль в якому відіграють новаторство, ризик та підприємництво як рушійні сили технічних, економічних, організаційних та соціальних змін.

Започатковане трактування інновацій Й. Шумпетером у своєму розвитку зазнало значних змін, про що переконливо засвідчить нинішній понятійний апарат інноватики, який донині залишається ще не достатньо сформованим. Йдеться про те, що сутності інновації, інноваційному процесу, новаціям притаманне комплексне змістове навантаження, в основу якого закладено ряд підходів, які, на нашу думку, слід умовно поділити на результативний, утилітарний, фінансовий та процесуальний.

Більшість учених розглядають інновації як засіб економічного розвитку. При цьому спостерігається прив'язаність новацій до кінцевого результату інноваційної діяльності. Сутність результативного підходу полягає в тому, що інновація є підсумком наукових досліджень, нових технологій. Такий підхід до цієї наукової дефініції характерний для більшості закордонних науковців. Вони ототожнюють інновацію з інноваційним процесом, а новацію вважають остаточним підсумком творчої діяльності.

Процес перетворення можливостей у нові ідеї, які широко впроваджуються у практику розуміють як інновацію Д. Бессант, К. Павітт, Д. Тідд [6, с. 38].

Дефініцію «інновація» часто використовують у зв'язку з інноваційним процесом. На нашу думку, ці поняття є близькими за змістом, але не тотожними. Інноваційний процес – це послідовне перетворення наукового знання в інновацію, тобто ланцюг подій, у ході якого інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології чи послуги і поширюється при практичному використанні, тобто реалізується, диверсифікується.

Основною характерною ознакою інноваційного процесу є його динамічність, яка включає зміну одного типу інновацій іншими, які також охоплюють діяльність зі створення, упровадження та використання нового знання. Отже, інновацію як результат потрібно розглядати нерозривно з інноваційним процесом.

Наукові доробки вчених, які наголошують на здатності нововведення задовольнити суспільні потреби з найбільш корисним ефектом формують утилітарний підхід до досліджуваної дефініції. Сповідує зазначений напрямок Р. Кантер, який зазначає, що: інновація – це процес втілення в життя будь-якої нової ідеї, яка пропонує вирішення певної проблеми [7, с. 20].

Запропоновані визначення в рамках утилітарного підходу оцінюють інновації в двох площинах: економічній – як засіб підвищення ефективності використання наявних ресурсів; та соціальної – як зростання можливостей розвитку з метою досягнення поточних і перспективних доходів, завоювання лідируючої позиції на ринку.

При застосуванні фінансового підходу під інновацією розуміють процес вкладення коштів у наукові дослідження, нові технології. Інновації – це не що інше, як інтелектуальні інвестиції, що разом із фінансовими і матеріальними інвестиціями забезпечують нарощування капіталізації науково-виробничої бази [8, с. 139].

Необхідно зазначити, що тлумачення економічного змісту поняття «інновація» постійно змінюється. Раніше ця категорія асоціювалася з остаточним підсумком, а нині методологічно і практично доведено, що економіка – велика динамічна система, яка не знає абсолютних кінцевих результатів.

У рамках процесуального підходу, інновація – це системний процес, який включає розробку, впровадження та комерціалізацію нових споживчих цінностей товарів, техніки, технології тощо.

Інновація є комплексним процесом, спрямованим на створення, розроблення та доведення наукової чи будь-якої іншої нової ідеї до стадії комерційного використання та поширення в економіці [9, с. 29].

Аналіз існуючих досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, які стосуються змістового навантаження дефініції «інновація» свідчить про наявність окремих недоліків, а також про його незавершеність. Йдеться про відсутність чітких критеріїв визначення інновацій, щодо впливу на економічні результати діяльності. Саме цим пояснюється те, що будь-яке нововведення часто ототожнюють з інновацією.

Інновацію, на наше переконання, слід розглядати не лише як завершений остаточний результат упровадження нового знання, але як комплексний процес, що не переривається і після впровадження. У міру своєї дифузності нововведення вдосконалюється, набуває нових споживчих властивостей.

Значне зростання інтересу до інноваційної діяльності та її ролі у відтворювальному процесі в Україні спостерігається після проголошення ринкових засад господарювання. В умовах ринкової економіки методологія системного опису інновацій ґрунтується на міжнародних стандартах. Вони створені в рамках організації економічної співпраці та

розвитку групою експертів із показників науки і техніки, яка 1963 р. розробила відповідний документ «Керівництво Фраскаті». Свою назву цей документ отримав від міста, де було прийнято першу його версію – Фраскаті в Італії.

У зв'язку зі змінами у стратегії науково-технічної політики на національному та міжнародному рівнях, накопиченням практичного досвіду, переглядом міжнародних статистичних стандартів положення «Керівництва Фраскаті» періодично уточнюються. Остання їх редакція прийнята 1993 року. Відповідно до сучасного міжнародного стандарту, закріпленого у документах Європейської комісії, інновація розглядається як кінцевий результат творчої діяльності, що досяг втілення у вигляді новітньої або вдосконаленої продукції, що реалізується на ринку, або нового чи вдосконаленого технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності або у новому підході до соціальних послуг [10, с. 80].

У сучасному розумінні, інновація за різних умов має визначатися як процес і як кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді новітнього або удосконаленого продукту, нових послуг, що мають ринковий попит чи соціально-економічну значимість для суспільства, новітнього або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності.

Слід зазначити, що застосування інновацій суттєво впливає на динаміку кількісних та якісних характеристик сфери виробництва і споживання, прискорення економічного розвитку, забезпечення інтенсифікації суспільного відтворювального процесу тощо. Особливо це стосується сільськогосподарського сектору економіки, в якому запровадження інноваційних продуктів зумовлюється насамперед потребою підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь. Основою інноваційного розвитку в сільському господарстві є використання ресурсозберігаючих технологій, що забезпечують економію ресурсів, зростання врожайності сільськогосподарських культур та родючості ґрунтів [11]. Таке тлумачення інновацій, на наше переконання є неповним, оскільки результатом інноваційного забезпечення процесу відтворення земельних ресурсів повинно бути не лише підвищення їх продуктивності, а передусім збереження, поліпшення та охорона землі як живого організму, що потребує адекватних дій суб'єктів володіння та користування земельними угіддями. На основі результатів аналізу теоретичних засад поняття «інновація» можливо сформулювати власне розуміння цієї дефініції, яке доцільно використовувати в термінологічному апараті економіки природокористування, зокрема: інновація – це продукт наукових засад до генезису новаций, спрямованих на отримання економічного, соціального та екологічного ефекту з обов'язковою умовою раціонального використання, збереження, поліпшення та охорони земельних ресурсів. Наслідком упровадження інновацій має стати покращення екологічних, соціальних, економічних та інших важливих складових відтворювального процесу земель. Таким чином, пропоноване змістове навантаження «інновації», на відміну від існуючого, охоплює не лише економічний аспект існуючої проблеми, а й потребу належного розв'язання при цьому екологічних і соціальних завдань, що особливо важливо у процесі відтворення земельних ресурсів аграрного сектору. Це аксіома, без усвідомлення якої інноваційні продукти недоцільно імплементувати в процеси використання, збереження, поліпшення та охорони земель.

Висновки. Результати досліджень свідчать, що в сучасних умовах господарювання інновації є запорукою стабільного соціально-економічного розвитку. Вони забезпечують високий рівень конкурентоспроможності окремих країн, регіонів, галузей, суб'єктів господарювання тощо. Згідно з оцінкою нинішнього рівня функціонування земельного

господарства, одним з найважливіших, недостатньо задіяних важелів впливу на організацію відтворювального процесу земель АПК залишаються новітні досягнення науки і техніки. Імплементация інноваційних продуктів у відтворювальний процес нині ускладнена насамперед сформованим стереотипом пріоритетності – постійне нарощування обсягу виробництва сільськогосподарської продукції. При цьому соціальні й екологічні складові відтворювального процесу не мають статусу найбільш важливих і носять другорядний характер.

Осмилення теоретичних підходів сутності інновацій та їх впливу на розвиток країни, регіонів і сільськогосподарської сфери крізь ретроспективу поглядів провідних вітчизняних та зарубіжних учених дало можливість виокремити результативний, утилітарний, фінансовий та процесуальний підхід до досліджуваної дефініції. Водночас виявлено відсутність чітких критеріїв визначення інновацій з позиції їх економічних наслідків та впливу на результати діяльності.

На основі аналізу теоретичних засад тлумачення поняття інновація сформульовано власне трактування цієї дефініції для подальшого застосування в термінологічному апараті економіки природокористування, зокрема: інновація – це комплексний процес створення та впровадження новацій з метою отримання економічного, соціального та екологічного ефекту з обов'язковою умовою раціонального використання, збереження, поліпшення та охорони земельних ресурсів. Результатом впровадження інновацій має стати поліпшення екологічних, соціальних, економічних та інших важливих складових відтворювального процесу земель.

Список використаних джерел

1. Марчук Л.П. Формування інноваційних можливостей аграрного виробництва / Л.П.Марчук // Економіка АПК. – 2009 – №12. – С. 58.
2. Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку / В.Новицький // Економіка України. – 2007. – №2. – С. 46.
3. Шубравська О.В. Перспективи співпраці України та Росії у сфері інноваційного розвитку аграрного сектору / О.В. Шубравська, К.О. Про-копенко // Економіка АПК. – 2011. – №5. – С. 161-166.
4. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. – К.: Знання, 1999. – 514 с.
5. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / Блауг М.; [пер.с англ.]. 4-е изд. – М.: Дело Лтд, 1994. – 720с.
6. Тідд Д., Бессант Д., Павітт К. Managing innovation. John Wiloy&Sons, LTD, Chichester, 2001. – S. 38.
7. Kanter R.M. The Change Masters: Corporate Enterpreneus at Work/ Kanter R.M. – L.: Allenand Unwin, 1983. – S. 20.
8. Володін С.А. Реалізація інноваційного потенціалу аграрної науки: проблеми і перспективи / С.А. Володін // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С. 139-149.
9. Буднікевич І.М. Становлення регіонального ринку інновацій в Україні / Буднікевич І.М., Школа І.М. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 200 с.
10. Ильенкова С.Д. Инновационный менеджмент/ Ильенкова С.Д., Гохберт Л. М., Ягудин С.Ю.; под. ред. С.Д. Ильенковой. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ,1997. – 327 с.

11. Єрмаков О.Ю. Інтенсифікація виробництва зерна в сільськогоспо-дарських підприємствах на інноваційній основі / Єрмаков О.Ю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_154.../10_eog.pdf.

Тимоць М.В. Эволюция экономической категории «инновация» и ее роль у воспроизводственном процессе земель АПК

Проанализировано научные подходы к экономической категории «инновация» сквозь ретроспективу взглядов ведущих отечественных и зарубежных ученых. Выделено результативный, утилитарный, финансовый, а также процессуальный подходы к данной научной дефиниции. Сформулировано собственное определение «инновация», которое целесообразно использовать в терминологическом аппарате экономики природопользования.

Ключевые слова: инновация, нововедение, подход, дефиниция, земельные ресурсы, аграрный сектор.

Tymots M.V. The Evolution of economic category «innovation» and its role in the reproduction process of the lands of IAC

It is analyzed the scientific approaches to the economic category «nnovation» through the retrospective of the views of the famous native and foreign scientists. It is made the resultative, utilitarian, financial and procedural access to such scientific definition. It is useful to use in the terminological apparatus of the economy of nature using.

Key words: innovation, novelty, access, definition, land resources, agrarian sector.

